

Формування соціальної компетентності дошкільників

Психолого-педагогічні дослідження беззаперечно доводять, що дошкільний вік є періодом початкового становлення особистості. Саме у перші роки життя закладаються основи гуманізму, розвиваються моральні уявлення, почуття, звички, які визначають подальший розвиток особистості.

Соціальна компетентність виступає як якість людини, сформована у процесі оволодіння уявленнями і знаннями про соціальну дійсність, активного творчого освоєння соціальних відносин, що виникають на різних етапах і в різних видах соціальної взаємодії.

На наш погляд соціальна компетентність дошкільника формується в процесі його соціалізації. Соціалізація — це двосторонній процес, що включає в себе, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, її пристосування, «адаптацію» до культурних, психологічних і соціологічних факторів, з іншого боку, процес активного відтворення індивідом системи соціальних зв'язків за рахунок його активної діяльності, подолання негативних впливів середовища, що заважають його саморозвитку і самоствердженню. Цей процес можна розглядати як його «інтеграцію» в систему групових відносин.

На думку фахівців дошкільника можна вважати соціально компетентним, якщо він:

- володіє елементарними знаннями про соціальні явища, події, людей, взаємини, способи їх миролюбного та конструктивного налагодження;
- цінує, визнає значущість для себе всього, що пов'язане із соціальним життям, цікавиться ним;
- називає словами, вербалізує основні назви, пов'язані з життям людини серед інших;
- передає свої враження про соціальні події та взаємини людей художніми образами (малює, ліпить, складає оповідання, співає пісні...).

Досліджуючи питання соціальної компетентності дітей ми врахували її зростання в залежності від віку дитини.

Молодший дошкільний вік

Дитина знає себе в сім'ї близьких, дорослих та дітей, їхні родинні стосунки; в дошкільному закладі — імя та по батькові педагогів. Розуміє вимоги дорослих до її поведінки, виявляє інтерес до спільної з ними та з іншими дітьми діяльності. Розуміє відмінність між дорослими та дітьми. Розуміє захищеність дітей батьками. Розрізняє рідних, знайомих і близьких людей. Вміє вітатися, дякувати, просити допомоги і пропонувати її. Виражає своє ставлення до людей словами та іншими способами.

Середній дошкільний вік

Дитина знає, що людина народжується і живе в сім'ї, розуміє значення родинних взаємин, злагоди й порядку в домі, вміє виявляти турботу про рідних і любов до них. Знає правила спілкування зі знайомими, сусідами, друзями та незнайомими людьми. Виявляє турботу про людей відповідно до їхнього віку. Розуміє стан і настрої дорослих та дітей. Розуміє значення добрих стосунків з дітьми і педагогами в дитячому садку. Вміє спільно діяти у грі, під час занять. Знає і виконує правила ввічливого спілкування. Розуміє, що в товаристві слід дотримуватись певних норм. Виявляє інтерес до дій і слів вихователя, прагне співпрацювати з ним, отримати схвалення за добрі вчинки. Вміє розповідати про своїх друзів, про їхні риси характеру. Розуміє вимоги до своєї поведінки у спільній діяльності. Турбується про молодших дітей і вчиться у старших.

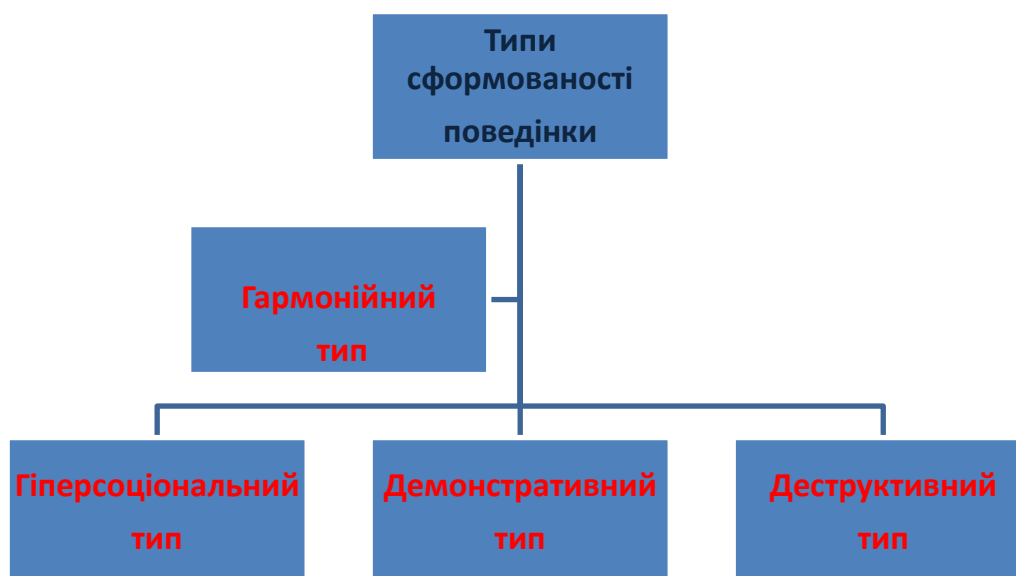
Старший дошкільний вік

Дитина розуміє сімейні взаємини, ставлення членів родини одне до одного. Знає свій родовід, усвідомлює, що честь роду залежить від кожної людини. Виявляє інтерес до родинних реліквій, бере участь у підтриманні родинних традицій. Має сформовані уявлення про доброту, гуманність, щирість як важливі якості людини та людських взаємин; про справедливість як здатність правильно оцінювати вчинки людей; про чесність як вимогу відповідати

власною поведінкою тим критеріям, які застосовує, оцінюючи вчинки інших людей. Виявляє самоповагу, що ґрунтується на усвідомленні своєї індивідуальності, права на самовираження, на власні почуття та самостійну поведінку, яка не створює проблем для інших людей. Розуміє стан і почуття іншої людини з її вигляду, інтонації, дій, виявляє повагу до її почуттів, усвідомлює її право бути такою, якою вона є.

Зважаючи на вікові особливості формування соціальної компетентності, різні чинники впливу на дитину в сім'ї, можна виділити чотири основних типи сформованої соціальної компетентності. (Схема 5)

Схема 5

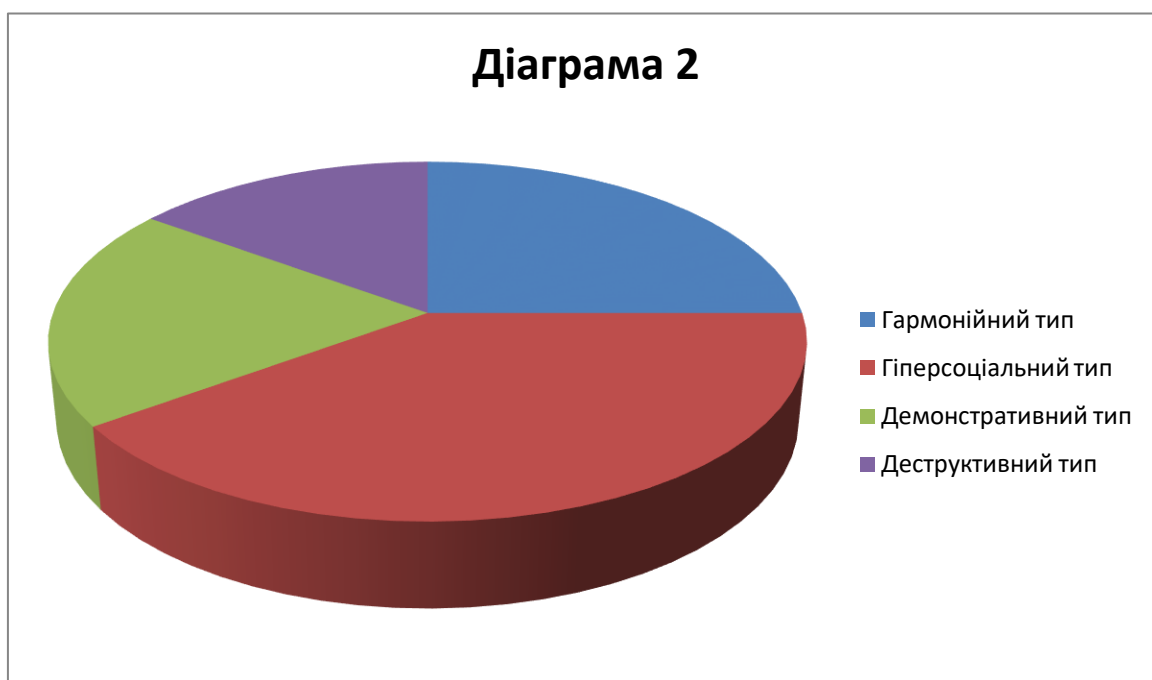
1. **Гармонійний тип** – прояви поведінки і діяльності цих дошкільників збалансовані і узгоджені. Чуйні, ініціюють підтримку товаришам, швидко орієнтуються у нових умовах.

2. **Гіперсоціальний тип** – соціальна активність розвинена більше за власну індивідуальність. Переважає прагнення зробити «як слід, як вимагають», турботливі, опікуються інтересами інших.

3. **Демонстративний тип** – активність таких дітей егоїстична, вони – індивідуалісти за своїм вибором, самовпевнені, наполегливі, нетовариські.

4. **Деструктивний тип** – неслухняні, агресивні, заздрісні, недоброчливі, порушують дисципліну, не виконують моральні обов'язки.

Педагогами ДНЗ було здійснено діагностику дітей старшого дошкільного віку (Діаграма 2), яка дала змогу з'ясувати рівень сформованості компетентності дітей в соціумі.

Дослідження показало, що лише 25% старших дошкільників належить до гармонійного типу. Саме цю категорію дітей можна кваліфікувати як власне соціально компетентну. Представники трьох інших типів, які становлять 75% від усієї групи (гіперсоціальний – 40%, демонстративний – 20%, деструктивний – 15%), характеризуються недостатньою зрілістю, а отже, й недостатньою компетентністю.

Про те, що дитина несоціальна або соціально некомпетентна свідчить її відстороненість від інших, небажання та невміння спілкуватися, прагнення усамітнитися, уникати будь-яких контактів, відсутність інтересу до людей, що навколо. На наш погляд майстерність вихователя полягає у тактовності і делікатності в обговоренні питань, що хвилюють дитину, та вмінні ненав'язливо і точно допомагати дитині у спілкуванні з дорослими, однолітками. На допомогу молодим педагогам ми розробили поради, зразки-орієнтири організації різних форм роботи вихователя з дітьми, (додаток 8) які сприяють ефективній організації життєдіяльності дошкільників в умовах

дошкільного закладу, оптимізують процес соціального виховання дітей, професійному зростанню педагогів.

В кожній групі дитячого садка є діти, яким складно адаптуватися до життя в широкому колі однолітків, встановити дружні відносини з ними. Вони більшу частину часу проводять на самоті. Чи варто переривати тривале перебування дитини наодинці? В який спосіб залучати таких дітей до спільних занять, ігор, розваг? Спокійна гра або заняття дитини із самою собою ще не дає достатньої підстави для хвилювання, хоча і потребує уваги дорослого. Заняття на самоті може свідчити, що:

- дошкільник-інтроверт, тобто в нього розвинений внутрішній світ.
- дитина втомилася від перебування протягом тривалого часу серед однолітків, хоче перепочити;
- дитина захопилася діяльністю, забувши про все інше.

Педагоги нашого дошкільного закладу у формуванні соціальної компетентності дошкільників враховують важливі внутрішні та зовнішні умови, які впливають на розвиток та прояв у дітей ціннісного ставлення до себе :

- **внутрішні (психологічні)** умови: сформована самооцінка та здатність до рефлексії, спроможність дитини здійснювати елементарний самоаналіз, наявність у неї вмінь самовизначитися, регулювати свою поведінку, зберігати власну думку за умови тиску зовнішніх впливів, співвідносити свої бажання з можливостями інших людей;
- **зовнішні (педагогічні)** умови: **реалізація дорослим** у спілкуванні з дошкільниками особистісно орієнтованого підходу – ставлення до нього як до особистості; вміння стати на місце дитини, висловити довіру її можливостям, рахуватися з її думкою, надавати право на помилку, поважати почуття дитини, спонукати до самостійності, підтримувати у стресових ситуаціях, виховувати в дитини інтерес до себе, навчати обгрунтовувати та відстоювати свою позицію,

порівнювати себе з іншими, аналізувати наслідки своїх вчинків для інших людей та самої себе.

Ми вважаємо, що формуванню в дошкільників ціннісного ставлення до себе сприяють:

- виховання в них уміння проявляти здорову міру самолюбності, корисної для розвитку життєдайного самоствавлення, необхідної для повноцінного особистісного буття серед інших;
- формовання умінь стати на позицію іншої людини, дивитися на речі з різних точок зору, розуміти, що хтось може сприймати ситуацію по-своєму;
- гармонійне поєднання почуття «Я» з почуттями інших.

Усі ці фактори сприяли створенню в ДНЗ батьківського клубу «Родина» (таблиця 2), метою якого є допомога батькам у формуванні соціального досвіду дитини, інтересу до світу людей, вихованні соціальних навичок поведінки дитини. Під час засідань клубу, батьків знайомлять з важливими аспектами, які спрямовані на розвиток у дошкільника ціннісного ставлення до себе як запоруки його соціальної компетентності. (додаток 9)

Ми допомагаємо батькам усвідомити, що формування соціальної компетентності дошкільника розпочинається в родині та продовжується в дошкільному закладі. Тому соціальний розвиток дитини залежить від спільних зусиль батьків та педагогів.